

Karolína Světlá - Černý Petříček

Dokud nebyl ještě v Praze Koňský trh vydlážděn a brána na hořejším jeho konci v nynější své podobě přestavěna, stály od sochy sv. Václava až dolů k Můstku naproti sobě dvě řady budek zčásti zděných, zčásti dřevěných, „stánky“ nazvané. V těch dřevěných stáncích se prodávalo zboží nové i staré, hlavně obuvnické a pak tandlířské, to jest všeho druhu předměty kovové, dílem již vysloužilé, dílem ještě zánovní, například zbraně, hodinky a hodiny, rozmanité šperky, přezky, knoflíky a tak dále. Stánky zděné byly opatřeny krby, na nichž vynikaly „pečenárky“ v nejrozmanitějších oborech svého vděčného umění. Bydlívalit' v nich obyčejně nadobro, přes obmezenost místa, kdežto jejich sousedé zboží svoje večer sebrali, stánky zavřeli a odešli. Později, když se počal Koňský trh proměňovati v náměstí Svatováclavské, bera na sebe nynější velkoměstskou svou tvářnost, na niž býváme my Pražané tak hrdi, byly dřevěné stánky vypovězeny k Sv. Havlu, kdež stojí posud, a vlastníkům zděných budek vykázány krámky ve zdi vedle „Prašné věže“.

V jednom tom zděném stánku, právě naproti zájezdní hospodě „U Beránka“, hospodařil s mladším bratrem studentem malý, přihnědlý, podivínský mužiček. Sousedé a známí jeho mu říkali „Černý Petříček“ pro neobyčejně zatemnělou jeho pleť. Připravovala zde druhdy nebožka matka jeho - velmi sličná to žínka, jíž nikdo věřit nechtěl, že Černý Petříček jejím vlastním synem - svoje pečeně za jednohlasné nadšené pochvaly svých četných odběratelů, u nichž bývala vyhlášena obzvláště pro svoje podsvinčata a husy. Vycpávala husy míšeňskými jablky rosolkou pokropenými, podsvinčata chlebem v kořeněném pivu máčeným, čímž prý docilovala u nich chuti tak výtečné, že se lidé v pravém smyslu slova o ně před stánkem rvali, když je sekávala.

Černý Petříček nevedl však živnost po matce dále, ač by byl husu rovněž tak dokonale upekł jako ona; vždyť jí pomáhal od mládí zboží její pařit, kuchat a na pekáčích obracet. Uznal totiž, že se zevnějšek jeho nikterak k tomu nehodí, aby stál sám v čele podniku za úkol majícího, aby vyhovoval a lahodil lidským choutkám. Rozhodl tedy po smrti matčině se vzácnou skromností, že bude raději prodávat staré knoflíky.

Paní od „Beránka“ v úmyslu tom ho potvrzovala. Těšila ho sice, že zná ošklivější lidi na světě, než je on; nechť si jen nemyslí, že je z nich ten nejhorší, cože konečně vlastně u muže do krásy? - Rozum, rozum prý nejpřednější u něho věci, a ten že Petříček má, a jaký! Vždyť není pod sluncem, na co by ihned nevychytral, co by nevěděl a čemu nerozuměl! Vedle toho však s toutéž nestranností mu svědčila, že není nikterakž stvořen za živý štít jakéhos závodu kuchařského. Měl totiž Černý Petříček v tváři bradavici vedle bradavice, napadal na jednu nohu a malé jeho tělíčko sotva neslo hlavu ohromnou, hranatou a ježatou. Že by se nebyl asi žádný mouřenín rozmýšlel políbit ho jako krajana svého, o tom jsme se již zmínili. K dovršení všech těch nehod nadala ho ještě rozmarná příroda hlasem tak neobyčejně chraplavým a hlubokým, že každý, k němuž poprvé znenadání promluvil, se nemohl ubrániti hrůze. (...)

Ač se již ze stánku nešířivala vůně vepřového a husího sádla, okolí co nejlíbezněji pronikající, přec býval ještě tak četně obstupován jako jindy. Chodívali si tam teď lidé místo pro kus chutné pečeně ne pro knoflíky - čímž ale nikterak říci nechceme, že jich Černý Petříček málo prodal, dařilo se mu v obchodě výborně -, nýbrž pro dobrou radu.

Paní od „Beránka“ nechválila Petříčkův rozum jen tak domodra, aby mu cosi potěšitelného pověděla, mluvila mu pravdu, tvrdíc, že není na světě, čemu by nerozuměl a na co by nevychytral. Každý, kdož blíže ho seznal, byl by zajisté výrok ten bez rozmyšlení podepsal, nejnadšeněji však páni pražští učenici, u nichž přicházel Černý Petříček z Koňského trhu hned po pánubohu. Oni první odkryli jeho nevšední nadání pomoci lidem, jak po sprostou říkáme, z bryndy, a počali je jaksepatří vyčerpávat, hlásajíce přitom jeho slávu do všech pěti končin královské Prahy. Byli hlavními dodavateli jeho zboží, které buď ze svých, či z jiných kazajek a vest dovoleným neb nedovoleným způsobem řezali, tvrdíce mu ovšem vždy, že je náhodou

nalézají na ulicích, když roznášejí práci neb tovaryšům pro něco běží. Nezůstalo mezi kupci a prodavači jen při obchodním vyjednávání, padlo slovíčko tu i tam ještě o něčem jiném než o knoflících, při kterýchžto příležitostech se vyskytoval Černý Petříček pokaždé s úsudkem tak znamenitým, napomenutím tak neocenitelným, pokynutím tak vzácným, že kdož jeho slov si povšimli, vždy dobře pochodili, netečníky naopak neopomenula stihnouti pohroma.

Z těchto kruhů dostala se pověst o neomylnosti Petříčkově výše až mezi tovaryše, odkud zas vnikla mezi kuchařky a panské, jimižto se vloudila až mezi panstvo. Po krátkém čase byla po celé Praze jen jedna řeč, žeť totiž Černý Petříček z Koňského trhu nejbezpečnějším rádcem, jehož lze si pomyslit, a to v nejchoulostivějších a nejzáhadnějších případech života. Kdož se chtěl něčeho dopátrat, něčemu přijít na kloub, rovně jen k němu se utekl, zásobiv se však dříve - starými knoflíky. Jiné odměny podivínský mužiček totiž nikdy nepřijal. (...)

Černý Petříček, sedě od rána do večera nad svými knoflíky a tváře se, jako by ho krom nich nic jiného nezajímalo, všímal si přec velmi dobře, co kolem něho se děje, kde kdo a co kupuje, smlouvá-li při tom či nesmlouvá, kdo k tandlířským stánkům se přikrádá zezadu, nabízej tam v skrytosti nějaké pouzdro se šperkem neb s hodinkami, či kdo věci ty kupuje veřejně a okázale. Byltě malý mudrc vlastně veliký čtverák a potutelník, zvědavý jako straka; a právě tyto vlastnosti byly základními kameny pověsti jeho, že nadán duchem prorockým, původkyněmi jeho proslulosti, zřídlem, z něhož se prýstily hojností tak podivuhodnou jeho rady a výstrahy.

Nic na Koňském trhu se nešustlo, aby nebyl měl Černý Petříček ihned o tom vědomost, žádné dítě, žádná baba mu neprošla, neprojel mu žádný povoz, žádný jezdec, ba ani sedlák, vedoucí svoje dobytče na prodej, pozornosti jeho neušel. Co mu přec uklouzlo, na to se znal kupodivu obratně vyptat. Kdožkoli u něho se zastavil, musil se mu zpovídat ze všeho, co věděl, aniž měl o tom tušení, že vůbec něco povídá, na čem by záleželo. Co věděl Černý Petříček dnes, věděl s toutéž určitostí ještě za týden, za měsíc, ba za celý rok. Nikdy ničeho nezapomněl, žádná událost nezdála se mu příliš malicherná, žádné náhodou pronesené slovíčko příliš nepatrné, aby si je nebyl v mysli zaznamenal. (...)

Avšak nezavdávaje ani v nejmenším poctivosti své, byl by mohl Černý Petříček snadno zbohatnout, a to pouze na základě svého důvtipu, nevšední své znalosti lidských hrudí a poměrů, ale hlavně svého vymyšlivého čtveráctví, kdyby nebyl býval takový podivín, jemuž byly staré knoflíky mnohem milejší než nové dvacetníky, za které si mohl přec koupit plné bedny nejnovějších a nejlesklejších. Ale ty neměly proň nejmenší ceny, a proč ne? Právě proto, že byly nové a lesklé. Co s nimi? Mohl je napouštět, třít, svoje umění kovohlazecské na nich osvědčit? Čím byly zašlejší, zelenější a černější, tím mu milejší; právě prací, kterou si s nimi dáti musil, nabývaly proň teprve ceny a významu, staly se pak dětmi ducha a pílě jeho.

(...)

Starou branou u „Můstku“ přikvapila k němu holka jako granátník, kuchařka kožešníka u „Černé veverka“, známého to boháče. Je nejen všecka uhřáta, ale též, jak je na první pohled znát, velice rozhorlena.

„Nedivte se mi, pane Petříčku, že utíkám od dřezu, jaká jsem,“ volá naň zdaleka jazykem hbitým a ostrým jako meč, „ale odpadne člověku věru chuť se strojit, když zlostí celý se tetelí...“

„Co vás ke mně vede?“ zastaví Černý Petříček důstojně a vážně proud její řeči, z vysoka přítom na ni pohlížeje. Se ženštinou nemluvívá jinak než buď pohrdlivě, či uštěpačně.

„Stavila se teď u mne poslice od nás, a jen si považte, od toho mého zas žádné psaní mi nepřinesla. Vzkázal mi jen zcela krátce, jestliže nevím, že mají krejčí před svátky nejvíce práce? Musí prý i noci nastavit, kdeže se má nabrat času na psaní. Nevídáno! Dvěma řádky by to měl odbyto. Copak si přeji od něho vědět? Jiného pranic, než kdy se vydá do Prahy, aby si konečně zde hledal práci. Kde je milá, tam má hledět milý, je-li pořádný, aby se také dostal. Vždyť si může přec pomyslit, že jsem tu jako ztracená duše. S kýmpak si mám v neděli vyjít? Ale já vím, kterak to dopadá, nechce se mu do Prahy, má venku asi jinou holku vyhlídnutou... Kdybych neměla takovou službu, třikrát do týdne z mouky, každý den maso, v neděli dvojí pečení, paní

celý den v krámu, já sama v kuchyni, ihned... ještě v tu hodinu bych se zdvihla a šla bych se na svoje oči přesvědčit, na čem s ním stojím. Spolehla jsem se na vás, že mně tentokráte zajisté odepíše.“

Při poslední větě holka vyčítavě pohlédla na Černého Petříčka. Ale nedal se tím nikterak zarazit.

„Slíbil jsem vám to ovšem, ale zdalipak jste vše tak zařídila, jak jsem to míti chtěl?“

„Ba to! Písař, který mi moje psaní skládal, seděl za stolem, na němž hořely dvě svíčky, já naproti němu mezi nimi stála, předříkávala jsem mu slovo za slovem, co má do dopisu postavit, přitom jsem držela v ruce karty, které jsem v jednom kuse míchala.“

„Jaképak svíčky jste si k tomu zapálila?“

„Jaké? Inu jaképak jiné než ty, které pálíme každý den, lojové...“

„A pak se divíte, že vám neodepsal, a přicházíte si ke mně stěžovat. Což jsem vám neřekl, že musí při takovém psaní, má-li míti účinek, hořet voskové? Ale takové jsou ženské, vše jen slyší, vidí a konají napolo, a pak přece chtějí, aby jim to platilo.“

„Nepamatuji se věru, že byste byl mluvil o svíčkách voskových, zdá se mi, jako byste byl jen zkrátka řekl, abych rozžehla dvě svíce a mezi ně naproti písaři se postavila.“

„Snad vím, co mluvím,“ svažtil Petříček hrozebně čelo, ač skutečně jen řekl „svíčky“, ale musí si člověk umět pomáhat, kampak by to s lidmi přišel, a on zvláště. Bude holce tak dlouho říkat, že tu to, tu jiné při psaní opomenula, až liknavý krejčí přece k nějakému dopisu se odhodlá, což pak přijde ovšem na tajné působení posledního prostředku.

Holka zaraženě odchází, mrzí ji, že si Černého Petříčka pohněvala, a přemýšlí, kde by urvala z oděvu pána svého nějaký knoflík, aby mu ho podala na důkaz nezvratné své k němu důvěry, důležitou tu osobnost tím znova si naklonivši. Pro voskové svíčky pošle si učedníka, hned jak přijde večer z krámu, a zejtra bude se v jejich záři psát nový dopis, připomínající milenci nedbalému posvátné povinnosti jeho vůbec a k nedělní vycházce zvláště.

Sotva je pryč, již zas kdosi jiný u stánku se zastavuje. Mladý, kudrnatý to člověk, v kožené zástěře, velký a silný jako obr: kotlářský tovaryš z Františkánského plácku. Podává Černému Petříčkovi ruku, přitom se usmívá, ukazuje dvě mohutné řady sněhobílých tesáků.

Černý Petříček popadne jeho ruku svýma oběma, jinak by ji nepozdvihl, takovou má tíž - váží ji ve svých, prohlíží si ohromný hnát, prsty jako kolíky, porovnává je se svými a chechtá se. Obr přitom smíchy řve. Tak to činí pokaždé, kdykoli se setkají, jsou si jeden druhému náramně směšni jakožto protivy a netají se tím.

„Jak se daří?“ křičí Černý Petříček, co v něm je dechu. Kdykoli rozmlouvá s obrem z Františkánského plácku, vždy takto pozdvihuje hlas. Má patrně za to, že čím jsou lidé co do vzrůstu vyšší, tím hlasitěji musí k nim člověk mluvit.

Obr pokrčí rameny.

„Hlad, pořád hlad, v jednom kuse hlad,“ vzdychne si truchlivě, přitom svěsí hlavu a utahuje si zástěru. „Všecko u mne při starém, co vydělám, to také projím.“

„Pročpak jste mne ještě neposlechl?“

„Ach uposlechl.“

„Ani to nepomohlo?“

„Nepomohlo; pokaždé jsem se ošidil. Přišel jsem vždy na holku, která mi více dáti nemohla než pár lžic čocky nebo šklubánek. Copak to vydá?“

A zase svěsí hlavu a utahuje si zástěru, aby reptání neuspokojeného žaludku ohlušil a zároveň potrestal.

Petříčkova očka píchají. Opakuje si v duchu: Sama v kuchyni, třikrát za týden z mouky, každý den maso, v neděli dvojí pečení a tak dále. Zdaž by nebylo nejlépe zdouhavého krejčího, který ho počíná již značně nudit, chytrým způsobem se zprostit a zato obru se zavděčit? Tentokráte by mohlo hezkých pár knoflíků padnout.

„Jestliže vy, Petříčku, do toho se nevložíte, pak věru nevím...“ ozve se veliký kudrnáč právě včas.

Černý Petříček si opře prst do čela a dělá, jako by bůhvíjak hluboce přemýšlel, kterak to s kotlářem zařídit, aby hlady z tohoto světa nesešel. Obr naň přitom pohlíží s úctou poněkud úzkostlivou. Má za to, že teď asi vzývá nějaké mocnosti nadpozemské, aby před vnitřní jeho zrak přikouzlily podobu budoucí jeho spasitelky a mu pošeptaly, kterak se jí dopídit. Konečně sklesne prst z čela a Černý Petříček pronáší s nejopravdivější svou tváří: „Odsud jděte ihned rovnou cestou na Můstek, ale při každém pátém kroku musíte udělat zas jeden nazpět, jinak se věc nevydaří. Tam se postavte k domu, na němž se houpá v zeleném věnci černá vycpaná veveřice. K osmé hodině vystoupí z něho holka, ponese v ruce cínový džbán s tureckou hlavou na víku. Směle k ní přikročte a zčerstva ji oslovte: 'Věřte nebo nevěřte, panno, mně jste souzena a žádnému jinému.' Ostatní přijde samo.“

Obr ani chvilinku se nerozmýšlel vydat se na výpravu mu navrženou. Slyše o černé veverce pousmál se nadějně, a již již ho oblékala mnohoslibná vůně. Věděl, že patří „Veverka“ kožešníkovi boháči, kdež se prý mají služky jako statkářky. Učiniv vždy na pět kroků kupředu jeden zas nazad, přitom tak přirozeně si počíнал, že to nebylo nikomu nápadné; lidem se pouze jen zdálo, že se kotlář velmi často nejspíše po nějakém známém ohlíží.

Nebohý hladovec stoupl si pod černou, zelení ověčenou veverku pln zbožného očekávání, avšak nečekal dlouho. K osmé hodině, právě jak mu to byl Petříček zvěstoval, objevil se ve vratech cínový džbán s tureckou na víku hlavou v rukou tlusté červené holky. Neprohlížel si ji kudrnatý kotlář dlouho, než se k rozhodnému kroku odvážil; nežádá si na milence ni krásy tváře, ni leposti vzrůstu, zevnějšek jest mu lhostejný; k podstatnějším věcem jeho touha se nese. Domnívaje se, žeť pod ochranou kouzla Petříčkova, které mu zajisté k cíli žádoucímú dopomůže, vrhne se jí směle vstříc a oslovuje ji, jak mu přikázáno.

Ukázalo se zas jednou, jak Petříček lidem rozumí a jaké zná dávat výtečné rady! Úspěch bělozubého kotláře a účinek jeho odvahy byl ještě nad očekávání ihned rozhodný. Ó, tyhle ženské! Neříkávalť jim Petříček nadarmo „korouhvičky“ a „křehké nádoby“, kuchařka od „Černé veverky“ potvrdila ho znova v jeho neuctivém o nich smýšlení.

Po dlouhotrvajícím smíchu, mezi nímž byl mrňavý krejčí okamžitě beze vší milosti k věčnému zapomenutí odsouzen - vždyť bylo na první pohled patrné, že se nemůže s kotlářem v ničem ani měřit - směl cínový džbán nejen pro pivo doprovodit, ale na zpáteční cestě i sám jej nésti, načež byl zaveden do průjezdu k „Veverce“, kdež pro dnešní večer mandl za prozatímní sídlo mu vykázán - netrpěla totiž paní kožešnice, byla-li doma, žádných mužských návštěv. Slíbeno mu po umytí nádobí od večere opětné se objevení, a aby se mu po tu dobu příliš nestýskalo o samotě v chladném soumraku, přinesen mu pro ukrácení chvíle velikánský rendlík skopového masa s tuřínem. Přesťastný kotlář, přesvědčen jsa konečně, že se setkal s předmětem hodným jeho tužeb, vyprázdnil ho v záchvatu mladé své lásky až do posledního škrálopku, čímž učinil znova dojem možno-li ještě hlubší na srdce své zvolenkyně než předešlou svou smělostí; pojímala čin ten jako hold rovněž významný jak něžný její osobnosti i umění vzdávaný.

Zajisté zbytečno, abychom dodali, že nešel učedník od kožešníků tento večer již pro žádné voskové svíčky a že přinesla poslice krejčímu nedbalému z Prahy vzkaz, že neměl-li kdy před svátky psát, po svátcích nebudou mít lidé kdy čísti. Rovněž zbytečno snad i o tom se zmiňovati, že si nemusil od té chvíle obr nikdy již zástěru utahovat, ale tím častěji že se teď při práci oblizoval, maje vždy rozličné rendlíky a hrnce obsahu vydatného v záloze. Osvědčil svou vděčnost za službu tak nesmírnou, spustiv z velkých svých rukou pravý déšť knoflíků na přihrádky Petříčkovy. Měltě malý mudrc dlouho a dlouho co leštit a rovnat.

SVĚTLÁ, Karolína. *Černý Petříček*. 11. vyd., v ČS 2. Praha: Československý spisovatel, 1973.

- 1) Kde se příběh odehrává?
- 2) Proč nepokračuje v živnosti, kterou zdědil po matce?
- 3) Jak Petříček vypadá?
- 4) Jakou neobyčejnou vlastností vyniká?
- 5) Kdo všechno si k němu chodil pro radu?
- 6) Žije sám? Je osamocený?
- 7) Proč nazývá ženy korouhvičkami?
- 8) Jakým jazykem je povídka psaná?
- 9) Jaký slohový postup je v povídce použitý? Je to typický postup pro povídku?
- 10) Jak říkáme povídkám, které jsou málo dějové a mají výstižnou charakteristiku postav a prostředí?
- 11) Kdo je jejich typickým představitelem?
- 12) Je povídka romantická, nebo realistická?
- 13) Kde se objeví milostný prvek? Jak povídka skončí?

Řešení:

- 1) V Praze na Václavském náměstí – městské prostředí.
- 2) Protože byl svým zjevem odrazoval zákazníky – nechutnalo by jim.
- 3) Je malý, snědý, obličej má plný bradavic, kulhá a má nepříjemný hlas.
- 4) Je hodný a chytrý, pomáhá ostatním.
- 5) Učenci i řemeslníci, služby ... všichni.
- 6) Žije s bratrem a přáteli se s paní od „Beránka“ (přítelkyně jeho zesnulé matky).
- 7) Jsou nestálé.
- 8) Knižním, zastaralým.
- 9) Popis - děje, osoby (charakteristika). Ne, zápletka téměř chybí, příběh je dost statický.
- 10) Žánrové obrázky.
- 11) Jan Neruda, vrstevník a přítel Světlé.
- 12) Je to realistická povídka s prvky romantismu – milostný námět, smutný konec a jednobarevnost postav (pouze kladných) jsou znaky romantické literatury, výstižný popis postav, osud nemanželských dětí apod. jsou realistické.
- 13) Petříčkův hezký bratr František (určený Bohu) a churavá dcera paní od „Beránka“ Stázička se do sebe zamilují, utečou v den její svatby, protloukají se kočovným životem v bídě světem, ale jejich láska vše vydrží; když je František nevině zabit (na jednom zámku, kde ona zpívá a on hraje na housle, se jí František zastane proti obtěžování šlechticem, je za to probodnut), vrací se pomatená Stázička s dcerkou domů, po týdnu umírá, o holčičku se stará strýc Petříček a babička. (Ačkoliv hlavní postavou je Petříček, který od dětství vlivem událostí prochází různými změnami (reálný vývoj postavy), probíhá milostná zápletka mezi Františkem a Stázičkou, vedlejšími postavami. Jejich příběh je detailně propracován, postavy mají reálnou motivaci i vývoj.)
Petříčka najdou ráno ve stánku mrtvého po oznámení, že se musí přestěhovat k Prašné věži (viz úvodní odstavec).